

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTW ROLNYCH

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego w 2002 r. w województwie dolnośląskim istniało 141,3 tys. gospodarstw rolnych, w tym 83,3 tys. gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Z tej liczby 141,2 tys., tj. 99,9% stanowiły gospodarstwa rolne sektora prywatnego, a tylko 0,1 tys., (0,1%) gospodarstwa sektora publicznego. Liczba gospodarstw indywidualnych wynosiła 140,8 tys., w tym powyżej 1 ha użytków rolnych – 82,8 tys.

W porównaniu z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem zmniejszyła się o 6,1 tys. (o 4,1%), z tym że liczba gospodarstw powyżej 1 ha UR wzrosła o 0,3%, a zmniejszyła się o 9,9% liczba działek rolnych o powierzchni do 1 ha UR. Największą dynamikę spadku liczby gospodarstw odnotowano w grupie obszarowej 10 -15 ha UR (o 23,3%). Wzrosła natomiast liczba gospodarstw największych: o powierzchni 20 – 50 ha UR – o 11,0% i o powierzchni powyżej 50 ha UR – o 37,9%. Podobne tendencje wystąpiły w gospodarstwach indywidualnych.

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych

Lata	Ogółem	Gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych w ha								
		do 1	1-2	2-3	3-5	5-10	10-15	15-20	20-50	>50
<i>O g ó ł e m</i>										
<i>Wtysiącach</i>										
1996....	147,4	64,3	20,5	10,5	11,5	20,4	9,9	4,2	4,5	1,6
2002....	141,3	58,0	25,6	11,3	11,6	16,6	7,6	3,5	5,1	2,1
<i>1996=100</i>										
2002....	95,9	90,1	125,1	107,3	100,6	81,4	76,7	83,6	111,0	137,9
<i>w tym gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR</i>										
1996....	82,5	x	20,4	10,5	11,5	20,3	9,9	4,1	4,5	1,2
2002....	82,8	x	25,6	11,3	11,6	16,5	7,6	3,5	5,0	1,8
<i>1996=100</i>										
2002....	100,4	x	125,1	107,3	100,5	81,4	76,6	83,4	111,2	157,5

W układzie terytorialnym największy odsetek gospodarstw, których użytkownicy mają siedzibę w danym powiecie wystąpił w powiatach: kłodzkim (7,3% ogółu gospodarstw województwa), m. Wrocław i wrocławskim (po 6,1%), trzebnickim (5,2%) i oleśnickim (5,0%), a najmniejszy w powiatach: m. Wałbrzych – 0,7%, m. Legnica – 0,8% i m. Jelenia Góra – 0,9%.

Województwo dolnośląskie charakteryzowało się większą od przeciętnej w kraju powierzchnią gospodarstw rolnych, wyższym współczynnikiem jakości użytków rolnych i mniejszym rozdrobnieniem gruntów gospodarstw.

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wyniosła 7,96 ha, a średnia powierzchnia użytków rolnych – 7,35 ha (w kraju przeciętna powierzchnia wynosiła odpowiednio 6,59 ha i 5,76 ha). Pod względem wielkości gospodarstw rolnych województwo dolnośląskie lokowało się na 9 miejscu w kraju.

Dolny Śląsk posiada duże potencjalne możliwości rozwoju produkcji roślinnej wynikające z wysokiego **współczynnika jakości UR**. Średnio w kraju wskaźnik ten (iloraz podanych hektarów przeliczeniowych do fizycznych hektarów UR w gospodarstwie) wynosił 0,82, a w województwie dolnośląskim – 1,03. Wyższy wskaźnik posiadało jedynie województwo opolskie (1,05).

Udział gospodarstw posiadających grunty o najwyższym wskaźniku jakości (1,00 i więcej) był największy wśród województw i wynosił 55,1% (w kraju – 36,2%). Gospodarstwa posiadające gleby dobre i średnie o wskaźniku 0,7-1,0 stanowiły 20,0% (w kraju – 21,8%), gospodarstw z glebami średnimi i słabymi, o wskaźniku 0,4-0,7 było 16,3% (w kraju – 22,1%), tylko 8,5% gruntów miało wskaźnik poniżej 0,4 (w kraju – 20,0%).

Udział użytków rolnych ze wskaźnikiem jakości gruntów 1,0 i powyżej wyniósł w naszym województwie 57,3% (w kraju – 32,1%), ze wskaźnikiem jakości gruntów 0,7-1,0 wyniósł 22,0% (w kraju – 24,2%), ze wskaźnikiem jakości 0,4-0,7 wyniósł 14,4%(w kraju – 24,7%) a ze wskaźnikiem poniżej 0,4 wyniósł 6,3% podczas gdy w kraju 19,1%.

Pod względem udziału użytków rolnych ze wskaźnikiem jakości gruntów 1,0 i powyżej województwo dolnośląskie lokowało się na 2 miejscu w kraju po województwie opolskim, w którym odsetek użytków rolnych najlepszych wyniósł 61,9%.

Tabl. 1 . **Struktura gospodarstw rolnych według współczynnika jakości gruntów i według grup obszarowych użytków rolnych.**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Współczynnik jakości gruntów			
	poniżej 0,4	0,4-0,7	0,7-1,0	1 i więcej
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0
do 1.....	35,0	26,7	26,3	45,9
1 -2.....	20,7	22,6	23,0	15,6
2 -3.....	10,3	11,6	10,7	6,9
3- 5.....	10,7	11,1	10,2	7,1
5-10.....	11,8	13,5	13,5	11,3
10-15.....	5,4	6,0	6,7	5,5
15-20.....	2,3	2,9	3,1	2,5
20-50.....	2,7	4,2	4,5	3,7
50 i więcej.....	1,0	1,5	2,0	1,6

Rozdrobnienie gospodarstw rolnych na Dolnym Śląsku było również mniejsze niż przeciętnie w kraju. Spośród gospodarstw rolnych o powierzchni UR powyżej 1 ha 53,2% składało się z 1 działki (w kraju – 42,3%), 30,7% gospodarstw z 2 lub 3 działek (w kraju – 32,4%), a tylko 7,1% gospodarstw miało grunty na 6 lub więcej działkach, podczas gdy w kraju odsetek ten wynosił 12,4%. W miarę wzrostu powierzchni gospodarstw zwiększała się liczba działek wchodząca w skład gospodarstwa.

Tabl. 2 . **Struktura gospodarstw rolnych według liczby działek i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba działek					
	ogółem	1	2 - 3	4 - 5	6 - 9	10 i więcej
O g ó ł e m	100,0	53,2	30,7	9,0	5,0	2,1
1- 2.....	100,0	53,4	43,3	3,0	0,3	0,0
2- 3.....	100,0	41,8	49,7	7,5	0,8	0,1
3- 5.....	100,0	30,1	52,2	14,8	2,8	0,1
5-10.....	100,0	18,1	44,3	27,2	9,8	0,7
10-15.....	100,0	12,1	31,1	31,1	22,7	3,0
15-20.....	100,0	11,2	21,7	27,6	31,1	8,3
20-50.....	100,0	8,1	17,2	18,4	32,2	24,2
50 i więcej	100,0	7,1	11,8	12,3	21,1	47,8

Odległość pomiędzy najdalej położoną działką a siedzibą gospodarstwa w przypadku 31,7% gospodarstw nie przekraczała 2 km (w kraju dla 30,5%), a tylko 4,2% gospodarstw posiadało działki oddalone powyżej 5 km od siedziby gospodarstwa, podczas gdy w kraju odsetek ten wynosił 8,6%.

Wśród ogółu gospodarstw województwa 140,1 tys., czyli 99,1% użytkowało grunty, w tym 80,0% użytkowników gospodarstw rolnych posiadało użytki rolne wyłącznie własne, zaś 6,4% wyłącznie dzierżawione. Pozostałe gospodarstwa użytkowały grunty własne i dzierżawione lub z innego tytułu. W 1,8% gospodarstw dzierżawiono więcej niż 75% gruntów gospodarstwa, w 2,9% gospodarstw dzierżawiono 50 - 75% gruntów gospodarstwa, a w 3,9% gospodarstw dzierżawiono 25-50% gruntów. W 4,2% gospodarstw dzierżawiono grunty w ilości mniejszej niż 25%, a 0,7 % gospodarstw użytkowało grunty wspólne lub innego rodzaju użytkowania.

Wśród gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR 75% gospodarowało wyłącznie na gruntach własnych, a 5% wyłącznie na gruntach dzierżawionych. Największa liczba gospodarstw gospodarująca wyłącznie na gruntach dzierżawionych wystąpiła w grupie obszarowej gospodarstw 1-2 ha UR i malała w miarę wzrostu powierzchni gospodarstw. Podobna tendencja wystąpiła w przypadku gospodarowania wyłącznie na gruntach własnych.

W 2002 r. spośród 141,3 tys. gospodarstw rolnych – 106,9 tys., tj. 75,7% prowadziło **działalność gospodarczą**, w tym wyłącznie działalność rolniczą 85,9 tys. (60,8% ogółu gospodarstw), rolniczą i pozarolniczą – 13,8 tys. (9,8%), wyłącznie pozarolniczą - 7,2 tys. (5,1%), pozostałe gospodarstwa, tj. 34 tys. (24,3%) nie prowadziły żadnej działalności gospodarczej.

Tabl. 3. Liczba gospodarstw rolnych według użytkowników i rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej

Wyszczególnienie	Ogółem	Gospodarstwa prowadzące			Gospodarstwa nie prowadzące działalności gospodarczej
		wyłącznie działalność rolniczą	wyłącznie działalność pozarolniczą	działalność rolniczą i pozarolniczą	
Ogółem	141336	85911	7179	13836	34392
Sektor prywatny	141223	85885	7169	13791	34378
w tym gospodarstwa indywidualne	140804	85716	7142	13599	34347
Sektor publiczny	113	26	28	45	14

W przekroju terytorialnym zaznacza się dość duże zróżnicowanie w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. Największy udział gospodarstw rolnych prowadzących działalność gospodarczą wystąpił w powiatach: strzelińskim (92,7%), zabkowickim (89,6%), jaworskim (88,4%) i wrocławskim (88,3%), natomiast najmniejszy odsetek takich gospodarstw zanotowano w powiatach: m. Jelenia Góra (46,7%), m. Wałbrzych (48,6%), m. Wrocław (55,2%), jeleniogórski (55,6%).

Spółród gospodarstw prowadzących *działalność rolniczą* 24,8% produkowało wyłącznie na potrzeby własne, a 75,2% na rynek, w tym 37,6% głównie na rynek. W miarę wzrostu powierzchni gospodarstw wzrastał odsetek gospodarstw produkujących głównie na rynek z 4,0% w grupie obszarowej do 1 ha UR do 96,2% w grupie obszarowej gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej. Wartość produkcji rolniczej sprzedanej dla blisko 38% gospodarstw produkujących głównie na rynek mieściła się w przedziałach 5 – 15 tys. zł, dla ok. 17% gospodarstw w przedziałach 3 – 5 tys. zł i tylko dla ok. 6% gospodarstw wynosiła 100 i więcej tys. zł.

Największy udział gospodarstw prowadzących działalność rolniczą wystąpił w powiatach: strzelińskim (91,8%), ząbkowickim (87,2%), jaworskim (86,5%) i wrocławskim (85,3%), a najniższy w powiatach miejskich woj. dolnośląskiego.

Działalność pozarolniczą prowadziło w województwie dolnośląskim 21,0 tys. gospodarstw, tj. 19,7% ogółu gospodarstw rolnych prowadzących działalność gospodarczą, w tym 7,2 tys. gospodarstw (6,7%) prowadziło wyłącznie działalność pozarolniczą. Najczęściej prowadzoną działalnością był handel (3,7 tys. gospodarstw), przetwórstwo produktów rolnych (2,5 tys. gospodarstw) i budownictwo (0,9 tys. podmiotów).

W 2002 r. w województwie dolnośląskim nie prowadzono żadnej działalności gospodarczej gospodarczej 34,4 tys. tj. (24,3%) ogółu gospodarstw (użytkownicy tych gospodarstw odłogowali całą posianą powierzchnię UR, nie utrzymywali zwierząt gospodarskich oraz nie potwierdzili prowadzenia działalności pozarolniczej), z tego ponad połowa były to gospodarstwa bardzo małe o powierzchni działalności użytków rolnych do 1 ha. Najczęściej podawanymi przyczynami zaniechania prowadzenia działalności rolniczej były przyczyny ekonomiczne i zdrowotne. Jako wyłącznie ekonomiczne powody zaniechania prowadzenia gospodarstwa deklarowało aż 31,7% tych gospodarstw, w tym największy odsetek w powiatach: trzebnickim – 46,2%, oleśnickim – 43,5% i milickim – 42,8%. W 19,9% gospodarstw podano, że wyłączną przyczyną zaniechania prowadzenia gospodarstwa były powody zdrowotne i rodzinne, w tym największy odsetek takich gospodarstw odnotowano w powiatach: górowskim – 37,1% i lwóweckim – 30,1%.

Największy odsetek gospodarstw nie prowadzących żadnej działalności gospodarczej wystąpił w powiatach: m. Jelenia Góra – 53,3%, m. Wałbrzych – 51,4%, m. Wrocław – 44,8%, jeleniogórski – 44,4%.

Jak wykazały wyniki Powszechnego Spisu Rolnego zaledwie 3,2% gospodarstw rolnych, w tym 2,7% gospodarstw indywidualnych prowadziło **księgi rachunkowe lub zapisy rachunkowe**, przy czym odsetek ten znacznie wzrastał w miarę wzrostu powierzchni gospodarstwa (z 0,9% w grupie obszarowej UR do 1 ha do 44,9% w grupie obszarowej powyżej 50 ha).

W zdecydowanej większości gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (97,6%) **osobą kierującą gospodarstwem** indywidualnym był jego użytkownik. Zaledwie 0,2% ogółu użytkowników gospodarstw indywidualnych zatrudniało do kierowania gospodarstwem osoby spoza swojego gospodarstwa domowego.

W przekroju terytorialnym najwięcej gospodarstw kierowanych przez osoby spoza gospodarstwa domowego użytkownika było w powiatach: m. Wałbrzych – 1,7%, m. Wrocław – 1,3% i m. Legnica – 1,2%.

Większość osób kierujących gospodarstwami rolnymi (56,6%) posiadało ponad 10 letnie **doświadczenie w prowadzeniu gospodarstwa**, w tym 28,6% to osoby prowadzące gospodarstwa ponad 20 lat. W miarę wzrostu powierzchni gospodarstw zmniejszała się liczba gospodarstw prowadzonych przez kierujących o najkrótszym stażu pracy, tj. do 1 roku i 2-5 lat. W gospodarstwach powyżej 10 ha około 70% kierujących posiadało ponad 10 letni staż w kierowaniu gospodarstwem.

Tabl.4. **Struktura gospodarstw rolnych według stażu kierowania gospodarstwem i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Gospodarstwa prowadzone przez kierującego przez okres						
	ogółem	do 1 roku	2 - 5	6 - 10	11 - 15	16 - 20	21 i więcej
O g ó ł e m	100,0	11,1	14,8	17,4	13,7	14,4	28,6
do 1.....	100,0	15,6	14,8	16,8	10,2	11,4	31,1

1- 2	100,0	12,5	19,3	18,4	12,5	11,3	26,0
2- 3	100,0	11,4	17,9	19,0	15,3	11,8	24,6
3- 5	100,0	9,5	15,9	19,2	16,4	14,6	24,5
5-10	100,0	6,9	12,7	17,8	16,8	18,2	27,6
10-15	100,0	5,1	11,3	15,4	17,2	21,0	30,0
15-20	100,0	4,5	10,2	15,8	18,0	20,9	30,7
20-50	100,0	3,9	9,0	15,7	18,1	22,9	30,3
50 i więcej.....	100,0	4,8	8,9	19,7	15,2	20,4	31,0

Wyniki spisu wykazały, że tylko 43,4% ogółu osób kierujących gospodarstwem rolnym prowadzącym działalność rolniczą posiadało wykształcenie lub kurs rolniczy. Z tej liczby 19,1% osób legitymowało się wykształceniem średnim i wyższym, przy czym wyraźnie rysowała się prawidłowość wzrostu liczby osób kierujących z wykształceniem co najmniej średnim rolniczym w miarę wzrostu powierzchni gospodarstw. Udział tych osób w ogólnej liczbie osób kierujących wzrastał z 3,8 % w grupie obszarowej UR do1ha do 41,2 % w grupie obszarowej 50 ha i powyżej. W miarę wzrostu powierzchni gospodarstw malał odsetek kierujących bez wykształcenia rolniczego - z 74,7 % w grupie obszarowej UR do1 ha do 17,6% w grupie obszarowej powyżej 50 ha.

Tabl. 5. **Struktura gospodarstw rolnych według poziomu wykształcenia rolniczego osoby kierującej gospodarstwem i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Gospodarstwa, w których kierujący posiada wykształcenie rolnicze:						
	ogółem	wyższe	policealne	średnie zawodowe	zasadnicze zawodowe	kurs rolniczy	brak wykształcenia rolniczego
O g ó ł e m.....	100,0	1,3	0,3	6,7	7,9	27,2	56,6
do 1	100,0	0,6	0,1	3,1	3,3	18,2	74,7
1-2	100,0	1,0	0,3	5,8	5,4	24,7	62,9
2-3	100,0	1,2	0,2	6,4	6,6	27,2	58,4
3-5	100,0	1,1	0,3	6,7	8,1	31,6	52,2
5-10	100,0	1,1	0,3	8,1	11,9	37,3	41,2
10-15	100,0	1,5	0,3	10,7	15,8	40,2	31,4
15-20	100,0	1,4	0,6	11,5	16,7	41,3	28,5
20-50	100,0	2,7	0,5	16,4	20,2	37,9	22,4
50 i więcej.....	100,0	14,9	1,3	25,0	14,9	26,2	17,6

W przekroju terytorialnym najwyższy odsetek gospodarstw prowadzonych przez osoby kierujące bez wykształcenia rolniczego odnotowano w powiatach: m. Wałbrzych – 74,8%, jeleniogórskim – 69,0% i m. Wrocław – 67,6%. Ale jednocześnie najwyższym odsetkiem gospodarstw, w których osoba kierująca legitymuje się wyższym wykształceniem rolniczym charakteryzowały się powiaty: m Wrocław – 4,2%, m. Legnica – 4,1%, m. Wałbrzych – 2,9% i m. Jelenia Góra – 2,1%.

UŻYTKOWANIE GRUNTÓW

W 2002 r. ogólna powierzchnia gospodarstw rolnych, których użytkownicy mieli siedzibę (mieszkają) na terenie województwa dolnośląskiego wynosiła 1125,1 tys. ha. W posiadaniu gospodarstw rolnych sektora prywatnego było 89,0% ogólnej powierzchni gruntów, a 90,7% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Sektor ten systematycznie zwiększa swój udział w użytkowaniu gruntów (w 1996r. - 86,1% ogólnej powierzchni gruntów gospodarstw rolnych, w 2000r.- 88,2%).

Tabl. 6. Powierzchnia gruntów gospodarstw rolnych oraz struktura ich użytkowania

Wyszczególnienie	Powierzchnia ogólna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty
		razem	grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
<i>Wysięcach hektarów</i>								
Ogółem	1125,1	1039,5	858,4	6,9	118,5	55,7	25,5	60,2
Sektor prywatny	1000,9	942,3	795,8	6,4	99,7	40,4	15,5	43,2
w tym gospodarstwa indywidualne.....	866,8	818,6	686,0	5,9	92,0	34,7	13,3	34,9
Sektor publiczny.....	124,2	97,2	62,6	0,5	18,8	15,3	10,0	17,0
<i>Wodsetkach według rodzaju użytków</i>								
Ogółem	100,0	92,4	76,3	0,6	10,5	4,9	2,3	5,3
Sektor prywatny	100,0	94,1	79,5	0,6	10,0	4,0	1,5	4,3
w tym gospodarstwa indywidualne.....	100,0	94,4	79,1	0,7	10,6	4,0	1,5	4,0
Sektor publiczny.....	100,0	78,3	50,4	0,4	15,1	12,3	8,1	13,7
<i>Wprocentach ogółem według użytkowników</i>								
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Sektor prywatny	89,0	90,7	92,7	92,6	84,2	72,5	60,7	71,8
w tym gospodarstwa indywidualne.....	77,0	78,7	79,9	86,2	77,6	62,3	52,3	58,1
Sektor publiczny.....	11,0	9,3	7,3	7,4	15,8	27,5	39,3	28,2

Użytki rolne zajmowały 1039,5 tys. ha i stanowiły 92,4% ogólnej powierzchni tych gospodarstw. Lasy i grunty leśne zajmowały 25,5 tys. ha i stanowiły 2,3% ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych, zaś grunty pozostałe i nieużytki zajmowały powierzchnię 60,2 tys. ha, co w ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych stanowiło 5,3%.

Tabl. 7. Powierzchnia ogólna, w tym użytków rolnych, w powiązaniu z liczbą gospodarstw rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw ogółem	Powierzchnia w ha			
		ogółem		w tym użytków rolnych	
		razem	średnio w 1 gospodarstwie	razem	średnio w 1 gospodarstwie
O g ó ł e m	141336	1125097	7,96	1039461	7,35
do 1	57993	30620	0,53	23833	0,41
1-2.....	25608	40405	1,58	35571	1,39
2-3.....	11307	30158	2,67	27290	2,41
3-5.....	11604	48850	4,21	44829	3,86
5-10.....	16571	128375	7,74	120195	7,25
10-15.....	7594	96483	12,71	91892	12,10
15-20.....	3470	62315	17,96	59448	17,13
20-50.....	5051	155497	30,79	148502	29,40
50 i więcej.....	2138	532395	249,02	487900	228,20

W powierzchni użytków rolnych będących w użytkowaniu gospodarstw rolnych grunty orne zajmowały powierzchnię 858,4 tys. ha – tj. 82,6% powierzchni użytków rolnych. Liczba gospodarstw posiadających grunty orne wynosiła 126,5 tys., tj. 90,3% ogółu gospodarstw posiadających użytki rolne. Z ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty orne 89,9 tys. gospodarstw posiadało grunty orne pod zasiewami, w tym w 16,6 tys. gospodarstw obok zasiewów zanotowano również grunty orne odlogowane i ugorowane, natomiast w 36,6 tys. wystąpiły tylko grunty orne odlogowane i ugorowane. Średnio na 1 gospodarstwo rolne przypadało 6,79 ha gruntów ornych, w tym 7,87 ha gruntów ornych pod zasiewami.

Tabl. 8. Powierzchnia gruntów ornych, w tym pod zasiewami w powiązaniu z liczbą gospodarstw rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw posiadających grunty orne	Powierzchnia gruntów ornych w ha		Liczba gospodarstw posiadających zasiewy	Powierzchnia pod zasiewami w ha	
		razem	średnio w 1 gospodarstwie		razem	średnio w 1 gospodarstwie
Razem	126483	858388	6,79	89910	707186	7,87
do 1	48224	18143	0,38	30024	9987	0,33
1-2	22857	26416	1,16	14481	14387	0,99
2-3	10433	20520	1,97	7032	11978	1,70
3-5	10963	34300	3,13	8201	22772	2,78
5-10	16082	96424	6,00	13719	76636	5,59
10-15	7444	74355	9,99	6726	63917	9,50
15-20	3409	48948	14,36	3157	43172	13,67
20-50	4959	125944	25,40	4601	113655	24,70
50 i więcej.....	2112	413337	195,71	1969	350682	178,10

Gospodarstwa rolne posiadały 118,5 tys. ha łąk trwałych i 55,7 tys. ha pastwisk trwałych (łącznie 174,2 tys. ha trwałych użytków zielonych), tj.16,8% powierzchni użytków rolnych w tych gospodarstwach. Średnio w 1 gospodarstwie rolnym posiadającym łąki powierzchnia łąk trwałych wynosiła 2,10 ha, a w gospodarstwach posiadających pastwiska – 2,94 ha pastwisk. W związku ze spadkiem pogłowia zwierząt gospodarskich, w tym głównie była większość trwałych użytków zielonych nie jest eksploatowana. Wyniki spisu wykazały, że tylko 42,9% ogólnej powierzchni łąk i 41,2% pastwisk trwałych w gospodarstwach było użytkowanych.

Sady zajmowały 6,9 tys. ha, tj.0,7% ogólnej powierzchni użytków rolnych, a ich uprawą zajmowało się 13,5 tys. gospodarstw. Średnio w 1 gospodarstwie użytkowano 0,51 ha powierzchni sadu.

Największy udział powierzchni użytków rolnych, w tym gruntów ornych przypadła na gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 50 ha i powyżej oraz 20-50 ha. Te grupy obszarowe gospodarstw użytkowały odpowiednio 46,9% i 14,3% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Jednocześnie w grupie obszarowej 50 i powyżej ha było najmniej gospodarstw (1,5% ogólnej liczby gospodarstw rolnych).

Podobnie rozkłada się również struktura obszarowa gospodarstw w gospodarstwach indywidualnych – największy udział powierzchni użytków rolnych przypadła na gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 50 ha oraz 20-50 ha. Użytki rolne w tych grupach obszarowych gospodarstw stanowiły odpowiednio 32,9% i 18,0%, przy czym w grupie obszarowej 50 i powyżej ha UR było 1,3%, a w grupie obszarowej 20-50 ha było 3,6% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych.

Średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 gospodarstwo rolne wynosiła 7,35 ha, zaś w grupie obszarowej 50 ha i więcej UR – 228,20 ha.

Tabl.9. Powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według grup powiatów

Przedziały powierzchni użytków rolnych w tys. ha	Liczba powiatów	Powiaty
80 – 60	2	wrocławski, m. Wrocław;
59 – 40	8	kłodzki, strzeliński, świdnicki, ząbkowicki, legnicki, średzki, trzebnicki, oleśnicki; bolesławiecki, dzierzoniowski, jaworski, lubański,
39 – 20	14	lwówecki, zgorzelecki, złotoryjski, głogowski, górowski, lubiński, polkowicki, wołowski, milicki, oławski;
19 i poniżej	6	jeleniogórski, kamiennogórski, wałbrzyski, m. Jelenia Góra, m. Wałbrzych, m. Legnica.

Tabl. 10. Liczba gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne według grup powiatów

Przedziały liczby gospodarstw w tys. szt.	Liczba powiatów	Powiaty
11 – 7	5	kłodzki, oleśnicki, trzebnicki, wrocławski, m. Wrocław,
6,9 – 5	5	bolesławiecki, świdnicki, ząbkowicki, legnicki, średzki;
4,9 – 3	15	dzierżoniowski, jaworski, jeleniogórski, lubański, lwówecki, strzeliński, zgorzelecki, złotoryjski, głogowski, górowski, lubiński, polkowicki, wołowski, milicki, oławski;
2,9 i poniżej	5	kamiennogórski, wałbrzyski, m. Jelenia Góra, m. Wałbrzych, m. Legnica

Największe rozdrobnienie gospodarstw rolnych występuje w powiatach podregionu jeleniogórsko – wałbrzyskiego, w których w większości średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach nie przekracza 6,0 ha. Są to powiaty: m. Wałbrzych – 3,88 ha, lubański – 4,76 ha, jeleniogórski – 5,31 ha, m. Jelenia Góra – 5,35 ha, kamiennogórski- 5,44 ha, kłodzki – 5,51 ha, lwówecki – 5,80 ha, zgorzelecki – 5,86 ha, wałbrzyski – 5,89 ha oraz w 2 powiatach podregionu legnickiego: wołowski – 5,71 ha i m. Legnica – 5,76 ha. Duże gospodarstwa, w których przeciętnie gospodarstwo użytkuje grunty o powierzchni użytków rolnych powyżej 9,0 ha występują w powiatach: strzelińskim – 10,01 ha, jaworskim – 9,57 ha, złotoryjskim – 9,48, górowskim – 9,43 ha, ząbkowickim – 9,18 ha i w m. Wrocław – 9,07 ha.

O zróżnicowaniu powiatów pod względem obszarowej wielkości gospodarstw oprócz miernika, jakim jest przeciętna wielkość gospodarstwa ważna jest także struktura gospodarstw wg ich wielkości. W województwie dolnośląskim 41,0 % gospodarstw stanowiły działki rolne o powierzchni użytków rolnych do 1 ha. Największy udział liczby działek rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych wystąpił w powiatach: m. Wałbrzych – 56,3%, lubańskim – 52,8%, świdnickim – 50,7%, m. Wrocław – 50,6%, natomiast najmniejszy odsetek działek rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych wystąpił w powiatach: polkowickim – 30,0%, oleśnickim – 33,3% i kamiennogórskim – 33,7%.

Spśród gospodarstw rolnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, 58,2 % stanowiły gospodarstwa małe - od 1,0 do 5,0 ha UR, gospodarstwa o powierzchni UR 5 - 15 ha stanowiły 29,0 % a pozostałe to gospodarstwa powyżej 15 ha UR (w tym tylko 1,5 % to gospodarstwa powyżej 50 ha). W powiatach, w których przeciętna wielkość gospodarstwa rolnego była większa niż w województwie ogółem, w zdecydowanej większości był także większy niż dla województwa ogółem udział gospodarstw powyżej 15 ha.

Tu mapki:

1. Średnia powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg powiatów – patrz raport
2. Liczba gospodarstw rolnych wg powiatów – patrz raport

Bardzo znacząco wzrosła od 1996 r. powierzchnia odlogów i ugorów. W 1996 r. spisano ich 107,1 tys. ha, natomiast w 2002 r. aż 151,2 tys. ha, tj. 17,6% gruntów ornych (w kraju udział ten wynosi również 17,6%).

Tabl. 10. Powierzchnia gruntów ornych i odlogów według grup obszarowych użytków rolnych w gospodarstwach posiadających grunty orne

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Gospodarstwa posiadające grunty orne	Powierzchnia gruntów ornych w ha		Powierzchnia odlogów i ugorów w ha	
		razem	średnio w 1 gospodarstwie	razem	średnio w 1 gospodarstwie
O g ó ł e m.....	126483	858388	6,79	151202	1,20
do 1	44997	15840	0,35	7275	0,16
1-2	23260	24843	1,07	11379	0,49
2-3	11224	20363	1,81	8464	0,75
3-5	11435	33075	2,89	11389	1,00
5-10	16436	92857	5,65	19860	1,21
10-15	7956	75792	9,53	10862	1,37
15-20	3680	50490	13,72	5980	1,63
20-50	5271	128081	24,30	12603	2,39
50 i więcej.....	2224	417048	187,52	63390	28,50

POWIERZCHNIA ZASIEWÓW

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego wykazały, że w porównaniu do pełnego spisu rolnego przeprowadzonego w 1996 r. znacznie zmniejszyła się powierzchnia zasiewów i zmieniła się ich struktura.

Ogólna powierzchnia zasiewów w 2002r. wyniosła 707,2 tys. ha i była mniejsza o 63,2 tys. ha, tj. o 8,2%. Powierzchnię tę uprawiało 89,9 tys. gospodarstw rolnych. Średnio na 1 gospodarstwo przypadało 7,87 ha powierzchni pod zasiewami.

Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach indywidualnych stanowiła 82,0 % ogólnej powierzchni zasiewów w województwie.

Tabl. 11. Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów i użytkowników

Wyszczególnienie	1996	2002			
	ogółem	sektor prywatny		sektor publiczny	
		razem	w tym gospodarstwa indywidualne		
<i>Wtysiącach ha</i>					
O g ó ł e m.....	770,4	707,2	686,4	579,8	20,7
zboża ogółem ^a	545,1	556,0	541,7	464,0	14,3
strączkowe jadalne	1,5	1,9	1,9	1,3	0,0
ziemniaki	52,0	35,7	35,7	33,6	0,0
przemysłowe	115,1	84,7	80,6	60,7	4,1
pastewne ^b	32,7	16,8	14,8	9,8	1,9
pozostałe.....	24,0	12,0	11,8	10,6	0,3
<i>Wprocentach ogółem</i>					
O g ó ł e m.....	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
zboża ogółem ^a	70,8	78,6	78,9	80,8	69,2
strączkowe jadalne	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3
ziemniaki	6,7	5,1	5,2	5,8	0,0
przemysłowe	14,9	12,0	11,7	10,5	19,7
pastewne ^b	4,2	2,4	2,2	1,7	9,3
pozostałe.....	3,1	1,7	1,7	1,8	1,4

^a Zboża podstawowe, owies z jęczmieniem, kukurydza na ziarno, gryka, proso i inne zbożowe. ^b Łącznie strukturyze mieszkankami zbożowo- strączkowymi.

W strukturze zasiewów udział ważniejszych grup upraw i upraw przedstawiał się następująco:

- zboża ogółem – 556,0tys. ha, tj. 78,6% ogólnej powierzchni zasiewów; w kraju – 77,0%
  - w tym: pszenica – 285,8 tys. ha, tj. 40,4%; w kraju – 22,4%
    - żyto – 39,8 tys. ha, tj. 5,6%; w kraju – 14,4%
    - jęczmień – 68,6 tys. ha, tj. 9,7%; w kraju – 9,8%
    - owies – 22,8 tys. ha, tj. 3,2%; w kraju – 5,6%
    - pszenżyto – 18,1 tys. ha, tj. 2,6%; w kraju – 8,7%
- strączkowe jadalne – 1,9 tys. ha, tj. 0,3% , w kraju – 0,4%
- ziemniaki – 35,7 tys. ha, tj. 5,1%; w kraju – 7,5%
- uprawy przemysłowe – 84,7 tys. ha, tj. 12,0 % ; w kraju – 7,0%
  - w tym: buraki cukrowe – 29,7 tys. ha , tj. 4,2%; w kraju – 2,8%
    - rzepak i rzepik – 54,0 tys. ha, tj. 7,6%; w kraju – 4,1%
- uprawy pastewne – 16,8 tys. ha, tj. 2,4%; w kraju – 5,2%
- pozostałe uprawy – 12,0 tys. ha, tj. 1,7%; w kraju – 2,8%
  - w tym: warzywa gruntowe – 7,0 tys. ha, tj.1,0%; w kraju – 1,6%

W poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych grupa gospodarstw największych, o powierzchni 50 ha powyżej stanowiąca 2,2% ogółu gospodarstw posiadających zasiewy użytkowała 49,6% powierzchni zasiewów. Na 1 gospodarstwo w tej grupie obszarowej przypadało 178,10 ha powierzchni zasiewów.

Najliczniejszymi grupami gospodarstw posiadającymi zasiewy były gospodarstwa najdrobniejsze, o powierzchni UR do 1 ha (33,4%) i 1-2 ha (16,1%), ale użytkowana przez nie powierzchnia zasiewów była najmniejsza i stanowiła odpowiednio zaledwie 1,4% i 2,0% ogólnego areалу zasiewów. W tych grupach obszarowych na 1 gospodarstwo przypadało odpowiednio 0,33 ha i 0,99 ha zasiewów.

Gospodarstwa o powierzchni UR 5-10 ha, których udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zasiewy wynosił 15,3% posiadały 10,8 % ogólnej powierzchni zasiewów. W grupie tej na 1 gospodarstwo przypadało średnio 5,59 ha powierzchni zasiewów.

Tabl. 12. Liczba gospodarstw rolnych posiadających zasiewy i ogółem powierzchnia zasiewów wg grup obszarowych użytków rolnych.

Grupy obszarowe użytków rolnych	Liczba gospodarstw z zasiewami		Powierzchnia zasiewów		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	89910	100,0	707186	100,0	7,87
do 1	30024	33,4	9987	1,4	0,33
1-2	14481	16,1	14387	2,0	0,99
2-3	7032	7,8	11978	1,7	1,70
3-5	8201	9,1	22772	3,2	2,78
5-10	13719	15,3	76636	10,8	5,59
10-15	6726	7,5	63917	9,0	9,50
15-20	3157	3,5	43172	6,1	13,67
20-50	4601	5,1	113655	16,1	24,70
50 i więcej.....	1969	2,2	350682	49,6	178,10

W ogólnej powierzchni zasiewów największy udział miały powiaty: wrocławski (9,1%), ząbkowicki (7,3%), świdnicki (6,2%), strzeliński i oleśnicki (po 5,7%).

Także w ogólnej liczbie gospodarstw zajmujących się uprawą ziemiopłodów największy udział miały gospodarstwa powiatów: wrocławskiego (7,7%), ząbkowickiego (5,9%), świdnickiego (5,7%), oraz trzebnickiego (5,7%).

Zboża

Powierzchnia uprawy zbóż w województwie dolnośląskim wynosiła w 2002 r. 556,0 tys. ha i stanowiła 78,6% ogólnej powierzchni zasiewów. Zboża uprawiało 67,9 tys. gospodarstw rolnych, a średnia powierzchnia uprawy zbóż w gospodarstwie wynosiła 8,19 ha. Pod względem udziału zbóż w strukturze zasiewów województwo dolnośląskie zajmuje 4 lokatę w kraju po województwach: lubuskim, podlaskim i warmińsko-mazurskim. W strukturze uprawy zbóż w naszym województwie utrzymuje się pozytywna tendencja wzrostu udziału zbóż wyżej plonujących – pszenicy i kukurydzy na ziarno. Udział powierzchni uprawy pszenicy i kukurydzy na ziarno w ogólnej powierzchni uprawy zbóż jest w województwie dolnośląskim najwyższy i wynosi odpowiednio 51,4% i 16,0%.

Uprawą zbóż zajmowały się głównie gospodarstwa o powierzchni do 5 ha użytków rolnych. Stanowiły one 56,8% ogólnej liczby gospodarstw uprawiających zboża, ale powierzchnia uprawy zbóż w tych gospodarstwach stanowiła tylko 7,8% ogólnej powierzchni zasiewów zbóż. Udział gospodarstw o powierzchni 5-15 ha użytków rolnych uprawiających zboża wynosił ponad 29%, a udział powierzchni uprawy zbóż przez te gospodarstwa wynosił blisko 21%. Gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha użytków rolnych stanowiły tylko 14,2% ogólnej liczby gospodarstw uprawiających zboża, a uprawiały 71,7% ogólnego areалу zbóż.

Tabl. 13. Gospodarstwa **rolne uprawiające zboża według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	67926	100,0	556045	100,0	8,19
do 1	13511	19,9	4981	0,9	0,37
1-2	11563	17,0	10380	1,9	0,90
2-3	6062	8,9	9310	1,7	1,54
3-5	7443	11,0	18312	3,3	2,46
5-10	13202	19,4	62560	11,3	4,74
10-15	6577	9,7	51728	9,3	7,86
15-20	3096	4,6	34618	6,2	11,18
20-50	4530	6,7	91519	16,5	20,20
50 i więcej.....	1942	2,9	272638	49,0	140,39

W strukturze uprawy zbóż w województwie dolnośląskim największy udział miały: pszenica (51,4%), kukurydza na ziarno (16,0%) i jęczmień (12,3%); pozostałe gatunki stanowiły tylko około 20% ogólnej powierzchni uprawy zbóż.

Największą powierzchnię uprawy zbóż odnotowano w powiatach: wrocławskim – 40,5 tys. ha, ząbkowickim – 34,5 tys. ha i oleśnickim – 30,1 tys. ha, a najmniejszą w powiatach miejskich, tj. m. Wałbrzych – 0,8 tys. ha, m. Jelenia Góra – 1,5 tys. ha, m. Legnica – 2,7 tys. ha i m. Wrocław – 7,5 tys. ha.

Uprawą zbóż zajmowało się najwięcej gospodarstw w powiatach: wrocławskim – 5,4 tys., ząbkowickim – 4,2 tys., trzebnickim i świdnickim – po 3,9 tys.

Największa powierzchnia uprawy pszenicy wystąpiła w powiatach: wrocławskim – 31,4 tys. ha, świdnickim – 23,4 tys. ha, średzkim - 21,5 tys. ha i ząbkowickim – 20,2 tys. ha, natomiast najmniejsza – poniżej 2 tys. ha w powiatach: m. Wałbrzych – 0,3 tys. ha, kamiennogórskim – 0,8 tys. ha, m. Jelenia Góra – 0,9 tys. ha, wałbrzyskim – 1,2 tys. ha, milickim – 1,6 tys. ha i jeleniogórskim - 1,9 tys. ha.

Strączkowe jadalne

Uprawa strączkowych jadalnych jest słabo rozpowszechniona w województwie dolnośląskim - zajmowała zaledwie 1,9 tys. ha, co stanowiło 0,3% ogólnego arealu pod zasiewami. Uprawą strączkowych jadalnych zajmowało się 1,4 tys. gospodarstw rolnych, co wskazuje, że przeciętna powierzchnia uprawy wynosiła 1,44 ha. 73,4% gospodarstw uprawiających strączkowe jadalne stanowiły gospodarstwa posiadające do 5 ha użytków rolnych. Uprawiły one tylko 0,1 tys. ha (5,8%) ogólnej powierzchni uprawy strączkowych jadalnych.

Najwięcej strączkowych jadalnych uprawiano w powiatach: oławskim – 0,5 tys. ha i wrocławskim – 0,4 tys. ha.

Ziemniaki

Powierzchnia uprawy ziemniaków wyniosła 35,7 tys. ha i stanowiła 5,1% ogólnej powierzchni zasiewów województwa. Ich uprawą zajmowało się 63,9 tys. gospodarstw, tj. 45,2% ogólnej liczby gospodarstw, a średnio na 1 gospodarstwo przypadało 0,56 ha uprawy.

Pod względem powierzchni ziemniaków województwo dolnośląskie lokuje się na 10 miejscu w kraju.

Tabl.14. **Gospodarstwa rolne uprawiające ziemniaki według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	63883	100,0	35735	100,0	0,56
do 1	21409	33,5	3340	9,3	0,16
1-2	9297	14,6	2580	7,2	0,28
2-3	4507	7,1	1648	4,6	0,37
3-5	5686	8,9	2604	7,3	0,46
5-10	10650	16,7	6774	19,0	0,64
10-15	5486	8,6	4800	13,4	0,87
15-20	2542	4,0	2834	7,9	1,11
20-50	3472	5,4	5503	15,4	1,58
50 i więcej.....	834	1,3	5654	15,8	6,78

Uprawą ziemniaków zajmowały się głównie gospodarstwa małe i średnie o powierzchni użytków rolnych do 15 ha, które stanowiły 89,4% ogólnej liczby gospodarstw posiadających tą uprawę. Ta grupa gospodarstw uprawiała 60,8% ogólnego arealu ziemniaków. Gospodarstwa największe o powierzchni powyżej 50 ha użytków rolnych stanowiły zaledwie 1,3% ogółu gospodarstw uprawiających ziemniaki, a posiadały 15,8% ogólnej powierzchni tej uprawy.

Najwięcej ziemniaków uprawiano w powiatach podregionu wrocławskiego: oleśnickim – 4,1 tys. ha, wrocławskim – 4,0 tys. ha i trzebnickim – 2,0 tys. ha, a najmniej (do 0,4 tys. ha) w powiatach miejskich województwa.

Najwięcej gospodarstw uprawiających ziemniaki wystąpiło w powiatach mających największą powierzchnię uprawy tego gatunku, a więc: wrocławskim – 4,6 tys., trzebnickim – 3,4 tys., oleśnickim- 3,2 tys. oraz w powiatach: ząbkowickim – 3,8 tys., kłodzkim – 3,7 tys., świdnickim – 3,6 tys., a najmniej (poniżej 1 tys.) gospodarstw zajmowało się uprawą ziemniaków w powiatach podregionu jeleniogórsko - wałbrzyskiego: m. Jelenia Góra i m. Wałbrzych – po 0,1 tys., jeleniogórski i wałbrzyski (po 0,8 tys.) oraz w m. Legnica (0,2 tys.).

Uprawy przemysłowe

Powierzchnia upraw przemysłowych w województwie dolnośląskim zajmowała dość wysoką pozycję i wynosiła 84,7 tys. ha. Pod względem powierzchni przemysłowych województwo dolnośląskie lokowało się na 3 miejscu w kraju po województwach opolskim i zachodniopomorskim. Uprawą roślin przemysłowych zajmowało się 10,6 tys. gospodarstw, a średnio na 1 gospodarstwo przypadało 8,01 ha tej uprawy.

Tabl. 15. **Gospodarstwa rolne z uprawą roślin przemysłowych według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	10573	100,0	84653	100,0	8,01
do 1	558	5,3	57	0,1	0,10
1-2	368	3,5	326	0,4	0,89
2-3	292	2,8	335	0,4	1,15
3-5	568	5,4	854	1,0	1,50
5-10	2380	22,5	4711	5,6	1,98
10-15	1962	18,6	5306	6,3	2,70
15-20	1164	11,0	4327	5,1	3,72
20-50	2132	20,2	13439	15,9	6,30
50 i więcej.....	1149	10,9	55298	65,3	48,13

Uprawy przemysłowe występowały głównie w gospodarstwach o powierzchni powyżej 5 ha użytków rolnych. Najwięcej gospodarstw uprawiających rośliny przemysłowe wystąpiło w grupie powyżej 15 ha (42,1%) i w przedziale 5 – 15 ha użytków rolnych (41,1%). Ich udział w powierzchni uprawy wynosił odpowiednio 86,3% i 11,9%.

Najwięcej upraw przemysłowych odnotowano w powiatach: wrocławskim – 8,5 tys. ha, ząbkowickim – 8,3 tys. ha i strzelińskim – 7,8 tys. ha, a najmniej w: wałbrzyskim – 0,1 tys. ha, kamiennogórskim, m. Jelenia Góra, m. Wałbrzych – po 0,2 tys. ha, milickim – 0,3 tys. ha.

Buraki cukrowe

Udział powierzchni buraków cukrowych w ogólnej powierzchni upraw przemysłowych w województwie dolnośląskim wynosił 35,1%. Powierzchnia uprawy tego gatunku w 2002 r. wyniosła 29,7 tys. ha. Buraki cukrowe uprawiano w 5,0 tys. gospodarstw, przy czym gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha użytków rolnych, które stanowiły ponad połowę ogółu gospodarstw produkujących buraki uprawiały je na 86,9% ogólnej powierzchni. Średnio na 1 gospodarstwo zajmujące się tą uprawą przypadało 5,92 ha buraków cukrowych, w tym w gospodarstwach powyżej 15 ha UR na 1 gospodarstwo przypadało średnio 10,2 ha.

Gospodarstwa o powierzchni UR 5-15 ha stanowiły 40,1% ogółu uprawiających buraki, a ich udział w ogólnej powierzchni uprawy tego gatunku stanowił tylko 12%.

Tabl. 16. Gospodarstwa rolne uprawiające buraki cukrowe według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	5023	100,0	29748	100,0	5,92
do 1	141	2,8	7	0,0	0,05
1-2	73	1,5	45	0,2	0,62
2-3	86	1,7	70	0,2	0,81
3-5	162	3,2	195	0,7	1,20
5-10	972	19,4	1446	4,9	1,49
10-15	1042	20,7	2111	7,1	2,03
15-20	686	13,7	1823	6,1	2,66
20-50	1295	25,8	5450	18,3	4,21
50 i więcej.....	566	11,3	18601	62,5	32,86

Najwięcej buraków cukrowych uprawiano w powiatach podregionu wrocławskiego: wrocławskim – 4,3 tys. ha, oławskim i średzkim – po 2,0 tys. ha oraz w powiatach podregionu jeleniogórsko-wałbrzyskiego: strzelińskim – 3,6 tys. ha i świdnickim 2,3 tys. ha.

Również w tych powiatach liczba gospodarstw uprawiających buraki cukrowe jest największa.

Rzepak i rzepik

W grupie roślin przemysłowych największy udział (63,7%) w województwie dolnośląskim miała uprawa rzepaku. Zasiwy rzepaku wyniosły w województwie dolnośląskim 54,0 tys. ha i prowadzone były w 6,5 tys. gospodarstwach, a średnia powierzchnia uprawy w tych gospodarstwach wynosiła 3,84 ha.

Tabl. 17. Gospodarstwa rolne uprawiające rzepak i rzepik według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	6548	100,0	53964	100,0	3,84
do 1	387	5,9	30	0,1	0,08
1-2	230	3,5	241	0,4	1,05
2-3	158	2,4	226	0,4	1,43
3-5	347	5,3	604	1,1	1,74
5-10	1453	22,2	3119	5,8	2,15
10-15	1105	16,9	3092	5,7	2,80
15-20	662	10,1	2386	4,4	3,60
20-50	1327	20,3	7808	14,5	5,88
50 i więcej.....	879	13,4	36457	67,6	41,48

Rzepak uprawiały głównie gospodarstwa duże, o powierzchni powyżej 20 ha użytków rolnych. W tej grupie było 2,2 tys. gospodarstw, tj. 33,7% ogółu uprawiających rzepak. Uprawiały one 44,3 tys. ha, tj. 82,1% ogólnej powierzchni tego gatunku. Liczniejszą grupą były gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych 5-20 ha, bo stanowiły blisko połowę gospodarstw uprawiających rzepak, ale ich udział w ogólnej powierzchni uprawy wynosił tylko niecałe 16%.

Najwięcej rzepaku uprawiano w podregionie jeleniogórsko- wałbrzyskim – 33,1 tys. ha, tj. 61,4% ogólnego areалу uprawy, w tym w powiatach: ząbkowickim – 7,5 tys. ha, świdnickim - 4,6 tys. ha, strzełińskim - 4,2 tys. ha oraz w podregionie wrocławskim – 14,3 tys. ha (26,4% ogólnego areálu), w tym w powiecie wrocławskim – 4,2 tys. ha.

Poniżej 0,1 tys. ha upraw rzepaku odnotowano w powiatach: kamiennogórskim, wałbrzyskim i m. Wałbrzych.

Warzywa gruntowe

Produkcja warzyw w województwie dolnośląskim jest słabo rozwinięta i wyniosła 7,0 tys. ha (1,0% ogólnej powierzchni zasiewów). 90,4% uprawy skoncentrowane było w gospodarstwach indywidualnych.

Pod względem powierzchni uprawy warzyw gruntowych województwo dolnośląskie lokuje się dopiero na 9 miejscu w kraju. Produkcja ta prowadzona była w 25,1 tys. gospodarstw rolnych, co oznacza, że przeciętnie 1 gospodarstwo uprawiało 0,28 ha warzyw gruntowych.

Najwięcej warzyw uprawianych było w gospodarstwach powyżej 20 ha użytków rolnych - 33,7 % ogólnej ich powierzchni, a liczba gospodarstw zajmujących się uprawą warzyw gruntowych w tej grupie obszarowej wynosiła tylko 0,9 tys., tj. 3,7%.

Tabl. 18. **Gospodarstwa rolne uprawiające warzywa gruntowe według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	25114	100,0	6952	100,0	0,28
do 1	14171	56,4	1051	15,1	0,07
1-2	3206	12,8	501	7,2	0,16
2-3	1309	5,2	311	4,5	0,24
3-5	1410	5,6	441	6,3	0,31
5-10	2373	9,4	1083	15,6	0,46
10-15	1189	4,7	786	11,3	0,66
15-20	527	2,1	439	6,3	0,83
20-50	735	2,9	950	13,7	1,29
50 i więcej.....	194	0,8	1390	20,0	7,16

Najwięcej warzyw uprawiano w powiatach: wrocławskim – 1,0 tys. ha, trzebnickim - 0,7 tys. ha i strzełińskim – 0,6 tys. ha. Najwięcej gospodarstw zajmujących się uprawą warzyw odnotowano w powiatach: trzebnickim i ząbkowickim – po 1,7 tys., legnickim – 1,5 tys., oławskim i świdnickim – po 1,3 tys.

Warzywa pod osłonami

Produkcja warzyw pod osłonami w województwie dolnośląskim wyniosła 227 ha w tym 83,7% powierzchni uprawy skoncentrowane było w gospodarstwach indywidualnych. Produkcja ta prowadzona była w 1,4 tys. gospodarstw rolnych, co oznacza, że przeciętnie na 1 gospodarstwo zajmujące się tą uprawą przypadało 16 arów warzyw pod osłonami.

Najwięcej warzyw uprawianych było w gospodarstwach małych – do 2 ha i największych – powyżej 20 ha użytków rolnych; uprawiały one odpowiednio 36,5% i 23,8% ogólnej powierzchni, a liczba gospodarstw

w tych grupach obszarowych wynosiła 61,3% i 4,0% wszystkich gospodarstw zajmujących się uprawą warzyw pod osłonami.

Tabl. 19. **Gospodarstwa rolne uprawiające warzywa pod osłonami według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	1377	100,0	227	100,0	0,16
do 1	577	41,9	48	21,1	0,08
1-2	267	19,4	35	15,4	0,13
2-3	120	8,7	18	7,9	0,15
3-5	107	7,8	16	7,0	0,15
5-10	154	11,2	29	12,8	0,19
10-15	72	5,2	19	8,4	0,26
15-20	25	1,8	8	3,5	0,32
20-50	41	3,0	14	6,2	0,34
50 i więcej.....	14	1,0	40	17,6	2,86

Najwięcej warzyw pod osłonami uprawiano w powiatach: lubińskim – 47 ha, wrocławskim – 45 ha, trzebnickim – 18 ha, m. Wrocław – 16 ha i świdnickim – 14 ha, również w tych powiatach odnotowano największą liczbę gospodarstw zajmujących się ich uprawą.

Truskawki

W województwie dolnośląskim powierzchnia uprawy truskawek wyniosła 1,3 tys. ha (11 lokata w kraju) i prowadzona była przez 5,7 tys. gospodarstw rolnych. Uprawa tego gatunku skoncentrowana jest prawie wyłącznie w gospodarstwach indywidualnych.

Uprawa truskawek prowadzona była głównie w gospodarstwach małych o powierzchni użytków rolnych do 2 ha. W tej grupie obszarowej było 70,6% ogółu gospodarstw zajmujących się uprawą truskawek, i uprawiały 27,2% ogólnego areału tego gatunku. Gospodarstwa o powierzchni powyżej 15 ha użytków rolnych stanowiły tylko 5,4% ich ogólnej liczby, a uprawiały 31,3% ogólnej powierzchni truskawek.

Tabl. 20. **Gospodarstwa rolne uprawiające truskawki według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	5659	100,0	1275	100,0	0,23
do 1	3193	56,7	179	14,0	0,06
1-2	781	13,9	168	13,2	0,22
2-3	346	6,1	99	7,8	0,29
3-5	320	5,7	118	9,3	0,37
5-10	478	8,5	189	14,8	0,40
10-15	210	3,7	123	9,6	0,59
15-20	120	2,1	89	7,0	0,74
20-50	133	2,4	125	9,8	0,94
50 i więcej.....	48	0,9	185	14,5	3,85

W układzie terytorialnym największa powierzchnia uprawy truskawek skoncentrowana jest w powiatach: bolesławieckim – 0,2 tys. ha oraz trzebnickim, oławskim i m. Wrocław – po 0,1 tys. ha.

Sady

Uprawy sadownicze w województwie dolnośląskim wynosiły 6,9 tys. ha, w tym w gospodarstwach indywidualnych było 5,9 tys. ha, tj. 86,2% sadów. Liczba gospodarstw użytkujących sady wynosiła 13,5 tys., w tym 99,6% były to gospodarstwa indywidualne. Średnia powierzchnia sadów w tych gospodarstwach wynosiła 0,51 ha, w tym w gospodarstwach indywidualnych 0,44 ha.

Tabl. 21. **Gospodarstwa rolne posiadające sady według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw		Powierzchnia		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w ha
O g ó ł e m.....	13489	100,0	6903	100,0	0,51
do 1	5589	41,4	1070	15,5	0,19
1-2	2269	16,8	759	11,0	0,33
2-3	939	7,0	400	5,8	0,43
3-5	1033	7,7	559	8,1	0,54
5-10	1741	12,9	1119	16,2	0,64
10-15	827	6,1	601	8,7	0,73
15-20	400	3,0	281	4,1	0,70
20-50	509	3,8	441	6,4	0,87
50 i więcej.....	177	1,3	1675	24,3	9,46

Powierzchnia uprawy drzew owocowych wyniosła 5989 ha, tj. 86,8% łącznej powierzchni sadów w gospodarstwach rolnych. Uprawę drzew owocowych prowadziło 12,9 tys. gospodarstw, co oznacza, że średnio na 1 gospodarstwo przypadało 0,46 ha sadów z uprawą drzew owocowych.

W strukturze uprawy drzew owocowych w sadach największy udział miały jabłonie – 51,3%, następnie wiśnie – 18,1%, śliwy – 10,6%, czereśnie – 8,8%, grusze – 4,6%, pozostałe gatunki (brzoskwinie, morele i orzechy włoskie) – 6,6%.

Areał uprawy krzewów owocowych wyniósł 860 ha, co stanowiło 12,5 % łącznej powierzchni sadów w województwie. Krzewy owocowe uprawiało 3,2 tys. gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia uprawy krzewów owocowych w tych gospodarstwach wynosiła więc 0,27 ha. W strukturze uprawy krzewów owocowych największy udział miały porzeczki – 58,1%, a następnie maliny – 14,7% i aronia – 13,1%; pozostałe gatunki zajmowały 14,1% ogólnej powierzchni krzewów owocowych.

W skład powierzchni pod sadami wchodzi również szkółki drzew i krzewów owocowych. Ich powierzchnia wynosiła w województwie dolnośląskim 55 ha, w tym powierzchnia szkółek drzew owocowych wynosiła 41 ha, a powierzchnia szkółek krzewów owocowych 14 ha. Produkcją szkółkarską zajmowało się 181 gospodarstw rolnych.

W przekroju terytorialnym największe powierzchnie upraw sadowniczych wystąpiły w powiatach: trzebnickim – 1,3 tys. ha, m. Wrocław – 1,0 tys. ha i wrocławskim – 0,7 tys. ha.

ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE.

Powszechnym Spisem Rolnym w 2002 roku w zakresie pogłowia zwierząt objęto ogółem 141,3 tys. gospodarstw rolnych, z których 51,6 tys., tj. 36,5% prowadziło działalność gospodarczą związaną z produkcją zwierzęcą.

Wyniki spisu wykazały, że gospodarstw rolnych utrzymujących podstawowe gatunki zwierząt (tj. bydło, trzodę chlewną, owce i konie) było 34,2 tys., co stanowiło 24,2% ogółu badanych podmiotów oraz 66,2% wszystkich gospodarstw deklarujących prowadzenie produkcji zwierzęcej.

Pogłowie poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich wynosiło:

- bydło ogółem – 141,3 tys. sztuk,
- trzoda chlewna ogółem – 556,0 tys. sztuk,
- owce – 14,6 tys. sztuk,
- konie – 9,4 tys. sztuk,
- kozy – 12,5 tys. sztuk,
- króliki (samice) – 40,5 tys. sztuk,
- pozostałe zwierzęta futerkowe (samice) – 11,4 tys. sztuk,
- pnie pszczele – 36,7 tys. sztuk,
- drób ogółem (w wieku powyżej 2 tygodni) – 10758,3 tys. sztuk.

W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się:

- 84,1% ogółu pogłowia bydła,
- 89,0% pogłowia trzody chlewnej,
- 87,9% owiec,
- 99,8% kóz,
- 96,2% koni,
- 92,7% populacji drobiu ogółem.

Przeciętne w województwie na 1 gospodarstwo rolne w 2002 r. przypadało:

- bydła – 6,5 szt (w kraju - 1,9),
- trzody chlewnej – 22,4 szt (w kraju - 6,4),
- owiec – 19,4 szt (w kraju - 19,0),
- koni – 2,5 szt (w kraju - 1,6 szt),
- kóz – 3,7 szt (w kraju - 3 szt),
- drobiu ogółem – 140 szt (w kraju - 155 szt).

Tabl. 22. **Pogłowie zwierząt gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha UR według grup obszarowych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Bydło	Trzoda chlewna	Owce	Konie	Kozy	Drób ogółem
	w odsetkach					
Razem						
1 - 2 ha.....						
2 - 3.....						
3 - 5.....						
5 - 7.....						
7 - 10.....						
10 - 15.....						
15 - 20.....						
20 - 30.....						
30 - 50.....						
50- 100.....						
100-500.....						
500 i więcej.....						

Bydło

W maju 2002 r. chodowla **bydła** prowadziło 21,7 tys. gospodarstw rolnych, tj. 15,4% ogółu badanych podmiotów oraz 63,5% posiadających podstawowe gatunki zwierząt gospodarskich. Na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów bydła przypadało średnio 6,5 sztuki. Spośród ogółu gospodarstw utrzymujących bydło 21,6 tys. to gospodarstwa indywidualne.

Najwięcej gospodarstw (31,7%) posiadających bydło (w ogólnej liczbie gospodarstw z bydłem) należało do grupy najmniejszych, tj. o powierzchni użytków rolnych do 5 ha. W gospodarstwach tych znajdowało się zaledwie 10,1% pogłowia.

Tabl. 23. **Gospodarstwa utrzymujące bydło i pogłowie bydła według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw utrzymujących bydło		Pogłowie bydła		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w szt
O g ó ł e m.....	21694	100,0	141316	100,0	6,5
0-1.....	1617	7,5	2768	2,0	1,7
1-2.....	1592	7,3	2869	2,0	1,8
2-3.....	1335	6,2	2864	2,0	2,2
3-5.....	2333	10,8	5708	4,1	2,5
5-10.....	5995	27,6	21019	14,9	3,5
10-15.....	3821	17,6	20475	14,5	5,4
15-20.....	1869	8,6	12709	9,0	6,8
20-30.....	1614	7,4	15376	10,9	7,5
30-50.....	842	3,9	10172	7,2	12,1
50 i więcej.....	676	3,1	47276	33,5	69,9

Gospodarstwa duże, powyżej 30 ha użytków rolnych utrzymujące bydło posiadały 40,7% ogólnego stada, ale ilość tych gospodarstw w ogólnej liczbie posiadających bydło wynosiła 7,0%.

Rozpatrując gospodarstwa utrzymujące bydło według liczby posiadanych sztuk, należy stwierdzić, że 88,0% gospodarstw rolnych posiadało do 9 sztuk bydła, w tym 1-2 szt utrzymywało 47,5% gospodarstw. Stada duże, powyżej 50 szt znajdowały się w 0,9% jednostkach posiadających bydło.

Chowem **krów** zajmowało się 19,4 tys. gospodarstw, tj. 13,7% ogółu badanych oraz 89,5% posiadających bydło. Na 1 gospodarstwo utrzymujące krowy przypadało 3,3 sztuk.

Największy odsetek (30,1%) podmiotów utrzymujących krowy w ogólnej liczbie gospodarstw z krowami dotyczył gospodarstw z grupy obszarowej do 5 ha użytków rolnych. W gospodarstwach tych znajdowało się 11,7% ogólnego pogłowia krów.

Gospodarstwa duże, z grupy obszarowej powyżej 30 ha użytków rolnych posiadających krowy, stanowiły 7,2% ogółu podmiotów zajmujących się chowem krów, ale posiadały 39,9% ogólnego pogłowia.

Tabl. 24. **Gospodarstwa utrzymujące krowy i pogłowie krów według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw utrzymujących krowy		Pogłowie krów		
	w sztukach	ogółem =100	w ha	ogółem =100	średnio w 1 gospodarstwie w szt
O g ó ł e m.....	19423	100,0	63580	100,0	3,3
0-1.....	1360	7,0	1641	2,6	1,2
1-2.....	1290	6,6	1522	2,4	1,2
2-3.....	1151	5,9	1456	2,3	1,3
3-5.....	2043	10,5	2842	4,5	1,4
5-10.....	5401	27,8	9616	15,1	1,8
10-15.....	3524	18,1	8893	14,0	2,5
15-20.....	1742	9,0	5550	8,7	3,2
20-30.....	1505	7,8	6714	10,6	4,5

30-50	783	4,0	4344	6,8	5,6
50 i więcej.....	624	3,2	21002	33,0	33,7

Analizując gospodarstwa posiadające krowy według liczby utrzymywanych sztuk wynika, że 74,9% gospodarstw posiadało 1-2 sztuki, gospodarstw z 3-9 sztukami było 21,3%, a podmiotów posiadających stada duże liczące powyżej 30 sztuk było zaledwie 0,8%.

Trzoda chlewna

Chowem **trzody chlewnej** zajmowało się 24,8 tys. gospodarstw, tj. 17,5% ogółu badanych gospodarstw rolnych oraz 72,6% utrzymujących podstawowe gatunki zwierząt gospodarskich. Na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów trzody chlewnej przypadało 22,4 sztuki świń.

Udział podmiotów utrzymujących trzodę chlewną według poszczególnych grup obszarowych użytków rolnych, w ogólnej liczbie jednostek prowadzących chów trzody chlewnej kształtował się następująco:

- dla gospodarstw do 5 ha użytków rolnych – 33,3%,
- w grupie 5-10 ha - 27,1%
- w grupie 10-15 ha - 16,9%,
- w grupie 15-30 ha - 15,4%,
- w grupie powyżej 30 ha użytków rolnych - 7,3%.

W gospodarstwach dużych, powyżej 30 ha użytków rolnych znajdowało się 37,1% ogólnego pogłowia trzody chlewnej, natomiast w gospodarstwach do 5 ha użytków rolnych utrzymywano 10,6% ogólnego pogłowia.

Tabl. 25. **Gospodarstwa rolne utrzymujące trzodę chlewną i pogłowia trzody chlewnej według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną		Pogłowia trzody chlewnej		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w szt
O g ó ł e m.....	24795	100,0	556049	100,0	22,4
0-1	1944	7,8	21859	3,9	11,2
1-2	2099	8,5	9211	1,7	4,4
2-3	1559	6,3	8315	1,5	5,3
3-5	2658	10,7	19523	3,5	7,3
5-10	6709	27,1	78638	14,1	11,7
10-15	4200	16,9	76224	13,7	18,2
15-20	2058	8,3	52805	9,5	25,7
20-30	1752	7,1	83091	14,9	47,7
30-50	1026	4,1	48415	8,7	47,2
50 i więcej.....	790	3,2	157968	28,4	200,0

Struktura gospodarstw rolnych według skali chowu trzody chlewnej wskazuje, że 24,0% gospodarstw utrzymywało 1-2 sztuki, 31,3% gospodarstw posiadało 3-9 szt, 37,4% z 10-49 szt, 4,9% z 50-99 szt, a 2,5% stanowiły gospodarstwa posiadające stada świń liczące powyżej 100 sztuk. Natomiast struktura stada według skali chowu kształtowała się prawie odwrotnie do struktury gospodarstw.

Chowem **loch** zajmowało się 14,0 tys. gospodarstw rolnych, które stanowiły 9,9% ogółu badanych gospodarstw, 41,1% prowadzących chów podstawowych gatunków zwierząt oraz 56,7% gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną. Na 1 gospodarstwo rolne posiadające lochy 4,1 sztuki.

Udział gospodarstw utrzymujących lochy według poszczególnych grup obszarowych użytków rolnych, w ogólnej liczbie podmiotów prowadzących chów loch przedstawiał się następująco:

- dla gospodarstw do 5 ha użytków rolnych – 19,0%,
- w grupie 5-15 ha – 50,2%
- w grupie 15-30 ha – 20,7%,
- w grupie powyżej 30 ha użytków rolnych - 10,1%.

Udział pogłowia utrzymywanego przez gospodarstwa według ich wielkości kształtował się następująco:

- w gospodarstwach do 5 ha użytków rolnych znajdowało się 9,5% pogłowia,
- w grupie 5-15 ha – 28,9%
- w grupie 15-30 ha – 23,1%,
- w grupie powyżej 30 ha użytków rolnych utrzymywane było 38,5% ogólnego pogłowia loch.

Spośród gospodarstw rolnych utrzymujących lochy na chów:

- 63,6% posiadało 1-2 sztuki,
- 30,9% posiadało 3-9 sztuk,
- 5,0% gospodarstw utrzymywało 10-49 sztuk,
- 0,5% gospodarstw utrzymywało powyżej 100 sztuk.

Tabl. 26. **Gospodarstwa rolne utrzymujące lochy i pogłowia loch chlewnej według grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Liczba gospodarstw utrzymujących lochy		Pogłowia loch		
	w sztukach	w odsetkach	w ha	w odsetkach	średnio w 1 gospodarstwie w szt
O g ó ł e m.....	14046	100,0	58105	100,0	4,1
0-1.....	472	3,4	1637	2,8	3,5
1-2.....	514	3,7	857	1,5	1,7
2-3.....	497	3,5	788	1,4	1,6
3-5.....	1183	8,4	2247	3,9	1,9
5-10.....	4010	28,6	8539	14,7	2,1
10-15.....	3047	21,7	8224	14,2	2,7
15-20.....	1542	11,0	5566	9,6	3,6
20-30.....	1359	9,7	7872	13,6	5,8
30-50.....	811	5,8	4975	8,6	6,1
50 i więcej.....	611	4,4	17400	30,0	28,5

Z ogólnej liczby pogłowia loch 21,7% znajdowało się w jednostkach posiadających 1-2 szt, a 26,4% w gospodarstwach utrzymujących powyżej 50 sztuk loch.

Owce

Chów **owiec** prowadziło zaledwie 0,8 tys. gospodarstw, tj. 0,5% ogółu jednostek oraz 2,2% posiadających podstawowe gatunki zwierząt gospodarskich. Średnio na jedno gospodarstwo utrzymujące owce przypadało 19,4 szt. tych zwierząt.

Tabl. 27. **Gospodarstwa rolne według skali chowu owiec i grup obszarowych użytków rolnych**

Skala chowu owiec w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w hektarach						
	do 1	1 -2	2 - 3	3 - 5	5 - 10	10 - 15	15 i więcej
w odsetkach gospodarstw utrzymujących owce							

1 – 4.....							
5 – 9.....							
10 - 19.....							
20 – 49.....							
50 – 99.....							
100 i więcej.....							

Wśród gospodarstw prowadzących chów owiec tylko 7,1% gospodarstw utrzymywało stada owiec liczące powyżej 50 sztuk. W gospodarstwach tych znajdowało się 62,7% sztuk ogółu owiec.

Kozy

Chów **kóz** prowadziło 3,4 tys. gospodarstw, tj. 2,4% ogółu jednostek oraz 10,0% posiadających podstawowe gatunki zwierząt. Średnio na jedno gospodarstwo utrzymujące kozy przypadało 3,7 sztuki.

Chowem kóz zajmowały się głównie gospodarstwa małe (53,6% gospodarstw należało do grupy obszarowej 2-2 ha użytków rolnych), a utrzymywane przez nich stada kóz liczyły kilka sztuk (78,6% stanowił udział gospodarstw z 1-4 sztuk w ogólnej liczbie prowadzących chów kóz).

Konie

Chodowlę **koni** prowadziło 3,8 tys. gospodarstw, tj. 2,7% ogółu gospodarstw rolnych oraz 11,1% posiadających podstawowe gatunki zwierząt gospodarskich. Na 1 gospodarstwo utrzymujące konie przypadało średnio 2,5 sztuki.

Wśród gospodarstw prowadzących chów koni 78,9% z nich posiadało 1-2 sztuk. Natomiast rozpatrując gospodarstwa według ich wielkości należy stwierdzić, że 24,4% gospodarstw utrzymujących konie należało do grupy obszarowej 0-2 ha, a 35,0% do grupy 5-15 ha użytków rolnych.

Drób kurzy

Chowem **drobiu kurzego** (przydomowym i fermowym łącznie) zajmowało się 35,8 tys. gospodarstw, tj. 25,3% ogólnej liczby gospodarstw rolnych.

Tabl. 28. **Gospodarstwa rolne według skali chowu drobiu kurzego i grup obszarowych użytków rolnych**

Skala chowu drobiu kurzego w sztukach	Grupy obszarowe użytków rolnych w hektarach						
	do 1	1 -2	2 - 3	3 - 5	5 - 10	10 - 15	15 i więcej
	w odsetkach gospodarstw utrzymujących owce						
1 – 49.....							
50 – 149.....							
150 – 499.....							
500 – 1999.....							
1000 i więcej.....							

Wśród gospodarstw utrzymujących kury:

- 85,0% posiadało 1-49 szt,
- 13,3% posiadało 50-149 szt,
- 0,8% posiadało 150-499 szt,
- 0,9% gospodarstw posiadało powyżej 500 szt drobiu kurzego.

Chowem **kur niosek** zajmowało się 31,0 tys. gospodarstw rolnych, tj. 22,2% ogólnej liczby gospodarstw rolnych oraz 87,7% podmiotów utrzymujących drób kurzy ogółem.

Wśród gospodarstw utrzymujących kury nioski:

- 93,5% posiadało 1-49 szt,
- 5,5% posiadało 50-149 szt,
- 0,4% posiadało 150-499 szt,
- 0,3% posiadało 500-4999 szt,
- 0,3% posiadało 5000 i więcej sztuk.

Z ogólnej liczby populacji niosek kurzych znajdujących się w gospodarstwach rolnych, 13,6% stanu utrzymywały gospodarstwa posiadające 1-49 szt, 3,1% w gospodarstwach z 50-149 nioskami, 0,9% - w gospodarstwach o skali chowu 150-499 niosek, 4,1% - w jednostkach o skali chowu 500-4999 szt, a 78,3% - w gospodarstwach utrzymujących 5000 i więcej sztuk niosek.

Chowem **brojlerów kurzych** zajmowało się 4,1 tys. ogólnej liczby podmiotów oraz 11,6% gospodarstw utrzymujących drób kurzy ogółem.

Zdecydowana większość (92,8%) gospodarstw prowadziła chów przydomowy, tzn. posiadały stada do 99 sztuk. Natomiast 3,6% stanowiły gospodarstwa posiadające 100-1999 szt, 0,5% - 2000-9999 szt i 3,2% stanowiły gospodarstwa utrzymujące stada powyżej 10000 sztuk brojlerów.

WYPOSAŻENIE GOSPODARSTW W ŚRODKI PRODUKCJI

Ciągniki

W 2002 r. **ciągniki rolnicze** posiadało 43,7 tys. gospodarstw, tj. 30,2% ogólnej liczby gospodarstw rolnych, a znajdowało się w nich 60,8 tys. sztuk ciągników.

Struktura gospodarstw rolnych posiadających ciągniki własne według grup obszarowych użytków rolnych przedstawiała się następująco:

- 35,8% stanowiły gospodarstwa o powierzchni do 5 ha,
- 27,2% - o powierzchni 5-10 ha,
- 14,9% - o powierzchni 10-15 ha,
- 13,6% - o powierzchni 15-30 ha,
- 8,5% - stanowiły gospodarstwa o powierzchni ponad 30 ha użytków rolnych.

Najmniej gospodarstw posiadających ciągniki (0,4%) odnotowano w grupie powyżej 500 ha UR.

Tabl. 29. Liczba ciągników przypadająca na 100 gospodarstw rolnych oraz powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Ciągniki		Powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik w ha
	w liczbach bezwzględnych	na 100 gospodarstw	
poniżej 1			
1 - 2			
2 - 3			
3 - 5			
5 - 10			
10 - 15			
15 - 20			
20 - 50			
50 i więcej.....			

W gospodarstwach małych, do 5 ha użytków rolnych znajdowało się 27,8% ciągników którymi dysponowały gospodarstwa rolne. Dalsze 36,5% ciągników znajdowało się w gospodarstwach o powierzchni 5-15 ha, 16,6% - w gospodarstwach o powierzchni 15-30 ha, a 19,1% ciągników posiadały gospodarstwa o powierzchni ponad 30 ha użytków rolnych.

W strukturze ciągników dominowały pojazdy niskiej i średniej mocy. Struktura gospodarstw uwzględniająca klasy mocy silnika posiadanych ciągników (według grup obszarowych użytków rolnych) przedstawiała się następująco: najczęściej (44,3%) gospodarstw z ciągnikami o mocy silnika do 15 kW było w gospodarstwach 1-5 ha użytków rolnych. Gospodarstwa z grupy obszarowej 5-15 ha posiadały najczęściej ciągników zarówno o mocy 15-25 kW, jak i o mocy 25-40 kW oraz 40-60 kW. Natomiast w gospodarstwach dużych, powyżej 50 ha użytków rolnych przeważały ciągniki o największej mocy silnika, tj. 60-100 kW i powyżej 100 kW (odpowiednio 32,5% i 60,8%).

Liczba ciągników przypadająca na 100 gospodarstw posiadających ciągniki wynosiła 141,7 sztuk. Najwięcej ciągników przypadających na 100 gospodarstw (404,8 szt) odnotowano w gospodarstwach o powierzchni przekraczającej 50 ha użytków rolnych. W miarę zmniejszania się powierzchni gospodarstw malała również liczba ciągników przypadająca na 100 gospodarstw i w grupie do 5 ha wynosiła 110,2 sztuki.

W grupie gospodarstw o powierzchni 1000 ha i więcej na 100 gospodarstw przypadało 1598 ciągników.

Powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik wynosiła 17,1 ha. Najkorzystniejszy wskaźnik odnotowano w powiatach:

Najwięcej ciągników rolnych posiadały gospodarstwa rolne powiatów:

Największą powierzchnię użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik (62,6 ha) odnotowano w gospodarstwach o powierzchni 50 ha i więcej użytków rolnych, a najmniejszą (7,8 ha) w gospodarstwach o powierzchni do 5 ha użytków rolnych.

Samochody, przyczepy, maszyny i urządzenia rolnicze spisywano w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha oraz u osób prawnych i jednostkach organizacyjnych nie mających osobowości prawnej. W 2002 r. spisano 20 typów maszyn i urządzeń rolniczych.

Liczba gospodarstw dysponujących *maszynami i urządzeniami* oraz ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw rolnych był znacznie zróżnicowany w zależności od rodzaju maszyny i grupy obszarowej użytków rolnych.

W 2002 roku 5,3 tys. gospodarstw posiadało 7,1 tys. sztuk *samochodów ciężarowych*. Średnio na 100 gospodarstw posiadających samochody przypadało 133,4 sztuk.

Liczba gospodarstw posiadających *przyczepy* wynosiła 30,2 tys. w tym przyczepy ciągnikowe posiadało 28,9 tys. gospodarstw. Średnio na 100 gospodarstw posiadających przyczepy przypadało 187,2 sztuki, w tym ciągnikowych 183,4 sztuk.

Gospodarstw wyposażonych w *maszyny i urządzenia rolnicze* było 34,9 tys. tj. 24,7% ogólnej liczby gospodarstw oraz 32,6% gospodarstw prowadzących działalność gospodarczą.

W *kombajny zbożowe* wyposażonych było 6,7 tys. gospodarstw. Na 100 ha upraw zbóż podstawowych z mieszankami przypadał średnio 1,3 kombajnu zbożowego. Gospodarstwa wyposażone w kombajny zbożowe stanowiły 9,9% gospodarstw prowadzących uprawę zbóż. Najwięcej kombajnów zbożowych posiadały gospodarstwa w grupie obszarowej 50 ha UR, posiadały one 1944 sztuki, tj. 26,8% ogólnej ich liczby.

W kombajny ziemniaczane wyposażonych było 2,9 tys. gospodarstw. Na 100 ha powierzchni upraw ziemniaków przypadało średnio 8,2 kombajnów. Gospodarstwa posiadające kombajny ziemniaczane stanowiły 4,5% gospodarstw prowadzących uprawę ziemniaków. Najwięcej tych maszyn posiadały gospodarstwa z grupy obszarowej 10-15 ha UR, było tam 571 kombajnów, czyli 19,5% ogółu tych maszyn.

Kombajny buraczane posiadało 3,1 tys. gospodarstw. Na 100 ha powierzchni upraw buraków cukrowych przypadało średnio 10,6 kombajnu. Udział gospodarstw wyposażonych w te kombajny w liczbie gospodarstw prowadzących uprawę buraków cukrowych wynosił 61,1%.

Dojarki bańkowe posiadało 9,5 tys. gospodarstw, których udział w liczbie gospodarstw utrzymujących krowy wynosił 48,8%.

Konwiowe schładzarki do mleka posiadało 3,3 tys. gospodarstw, które stanowiły 17,2% gospodarstw utrzymujących krowy.

W 2002 r. urządzenia regulujące stosunki wodne było wyposażonych 54,8 tys. gospodarstw rolnych, tj. 38,8 % ogółu gospodarstw (51,3% prowadzących działalność gospodarczą). W urządzenia nawadniające wyposażonych było 0,7 tys. gospodarstw, a powierzchnia nawadniana przynajmniej raz w roku wynosiła zaledwie 2,2 tys. ha.

Budynki i budowle

W 2002 r. budynki i budowle posiadało 95,9 tys. gospodarstw rolnych, tj. 67,8% ogółu gospodarstw rolnych., w tym 95,5 tys. to gospodarstwa indywidualne. Udział gospodarstw dysponujących budynkami i budowlami w ogólnej liczbie gospodarstw był znacznie zróżnicowany w zależności od rodzaju budynku i arealu gospodarstw. Większość budynków (74,2%) użytkowych było przez gospodarstwa indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha UR.

Tabl. 30. Struktura budynków i budowli w gospodarstwach według grup obszarowych UR

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Obory	Chlewnie	Kurniki	Stodoły	Budynki wielofunkcyjne
<i>Gospodarstwa</i>					
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
poniżej 1					
1-2					
2-3					
3-5					
5-10					
10-15					
15-20					
20-50					
50 i więcej.....					
Budynki					
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
poniżej 1					
1-2					
2-3					

3-5					
5-10					
10-15					
15-20					
20-50					
50 i więcej.....					

Najwięcej gospodarstw posiadających budynki (34,7% w ogólnej liczbie dysponujących budynkami) znajdowało się w grupie obszarowej do 1 ha użytków rolnych, dalsze 16,7% gospodarstw z budynkami należało do grupy obszarowej 1-2 ha, a kolejne 8,8% gospodarstw to podmioty z grupy 3-5 ha użytków rolnych.

Wśród budynków inwentarskich, w największym stopniu (67,6%) na działalność rolniczą wykorzystywane były chlewnie. Ponad 40% obór i przeszło 50% kurników w województwie nie była wykorzystywana na działalność rolniczą.

W Powszechnym Spisie Rolnym 2002 r. zebrano informacje o gospodarstwach (bez działek rolnych i właścicieli zwierząt) powyżej 1 ha użytków rolnych, dysponujących powierzchnią magazynową do przechowywania. Taką powierzchnią do przechowywania ziarna zbóż dysponowało w województwie dolnośląskim 32,3 tys. gospodarstw rolnych czyli 39,0% ogółu gospodarstw o powierzchni UR powyżej 1 ha.

Udział gospodarstw dysponujących możliwością przechowywania zbóż był najwyższy w grupie obszarowej 5-20 na (26,6%) a wraz z powiększeniem się gospodarstw zmniejszyła się aż do 4,3% w grupie 30-50 ha UR, tylko w grupie 50 i więcej ha UR nieznacznie wzrosła do 5,0%. Zaledwie 3,2 tys. gospodarstw (tj. 3,9% badanych jednostek) dysponowało możliwością przechowywania kiszonek. Przeciętnie w każdym z tych gospodarstw można było przechowywać ....ton kiszonek. Możliwością do magazynowania owoców i warzyw dysponowało 2,9 tys. (tj. 3,5% ogółu) gospodarstw, czyli ....% gospodarstw o powierzchni UR powyżej 1 ha. W każdej tej przechowalni można było przetrzymywać średnio .....ton owoców i warzyw.

Rozpatrując gospodarstwa dysponujące powierzchnią magazynową według ich wielkości, należy stwierdzić, że najczęściej (41,8%) gospodarstw posiadających magazyny i silosy zbożowe oraz silosy do kiszonek (46,8%) należało do grupy obszarowej 5-15 ha użytków rolnych. Natomiast najczęściej gospodarstw posiadających przechowalnię do owoców, warzyw i ziemniaków należało do grupy obszarowej do 5 ha użytków rolnych (39,9%) oraz 5-15 ha użytków rolnych (39,6%).

NAWOZY I ŚRODKI OCHRONY ROŚLIN

Wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. dostarczyły również informacji o liczbie gospodarstw rolnych (bez działek rolnych i właścicieli zwierząt) stosujących nawozy i środki ochrony roślin.

Z ogółu badanych gospodarstw (powyżej 1 ha użytków rolnych) stosowano:

- 65,2% stosowało nawozy mineralne,
- 22,1% stosowało nawozy wapniowe,
- 38,7% stosowało nawozy organiczne,
- 62,9% stosowało środki ochrony roślin.

Udział gospodarstw według poszczególnych grup obszarowych w ogólnej liczbie podmiotów stosujących nawozy i środki ochrony roślin był wyraźnie zróżnicowany.

Tabl. 26. **Udział gospodarstw rolnych stosujących nawozy i pestycydy w ogólnej liczbie gospodarstw według grup obszarowych użytków rolnych.**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Odsetek gospodarstw stosujących				
	nawozy mineralne	nawozy wapienne	nawozy organiczne	pestycydy	
				ogółem	w tym owadobójstwo
O g ó ł e m.....					
0-1					
1-2					
2-3					
3-5					
5-10					
10-15					
15-20					
20-50					
50 i więcej.....					

Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych wzrasta udział stosujących nawozy mineralne, wapienne i pestycydy.

Wśród gospodarstw rolnych stosujących nawozy mineralne stosowało:

- 85,3% stosowało nawozy azotowe,
- 76,6% stosowało nawozy wieloskładnikowe,
- 61,0% stosowało nawozy fosforowe,
- 56,5% stosowało nawozy potasowe.

Środki ochrony roślin stosowała ponad 60% gospodarstw rolnych powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wśród nich najczęściej gospodarstw (91,6%) stosowało środki chwastobójcze i hormonalne, następnie – 75,0% gospodarstw stosowało środki owadobójcze, 74,3% - grzybobójcze i zaprawy nasienne, a najmniej (25,8%) gospodarstw stosowało środki gryzoniobójcze.

Spośród badanych gospodarstw rolnych w województwie blisko 35% nie stosowało nawozów mineralnych oraz prawie 40% środków ochrony roślin.

WYDATKI, ZADŁUŻENIA I SPŁATA KREDYTÓW.

Według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. tylko 8,8 tys. (10,7%) gospodarstw rolnych poniosło wydatki na zakup środków trwałych (tj. zakup ziemi, ciągników i innych środków transportu, maszyn i urządzeń), w tym 8,7 tys. gospodarstw indywidualnych.

Zakupu ziemi dokonało zaledwie 2,8 tys. (3,4%) badanych gospodarstw. Wśród nich prawie 50% stanowiły gospodarstwa o powierzchni powyżej 20 ha użytków rolnych.

Ciągniki i inne środki transportu, maszyny i urządzenia kupiło 6,2 tys. (7,5%) gospodarstw rolnych (bez działek rolnych i właścicieli zwierząt). Gospodarstwa powyżej 20 ha użytków rolnych stanowiły 35,5% ogółu podmiotów ponoszących wydatki na ten cel.

Pozostałe wydatki inwestycyjne poniosło ogółem 25,6 tys. (30,9%) jednostek powyżej 1 ha użytków rolnych.

Budowę, remont lub modernizację budynków mieszkalnych przeprowadziło 18,8 tys. (22,8%) gospodarstw, a wśród nich udział gospodarstw malał wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych.

Budynki gospodarcze budowało, remontowało lub modernizowało 7,1 tys. (8,5%) ogółu badanych jednostek, a najczęściej stać było na ten wydatek gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha użytków rolnych (22,1%) oraz 2-5 ha (17,8%).

Wydatki na zwiększenie stada podstawowego i zmianę kierunku produkcji zwierzęcej poniosło 2,0 tys. (2,5%) gospodarstw, a wśród nich 22,3% stanowiły podmioty o powierzchni 15-30 ha użytków rolnych, a 20,4% - o powierzchni 5-10 ha.

Gospodarstw rolnych (powyżej 1 ha użytków rolnych), które poniosły wydatki na nowe nasadzenia i zmianę kierunku produkcji roślinnej dokonało 3,3 tys. (4,0%) podmiotów, a wśród nich udział gospodarstw z grupy obszarowej:

- 1-2 ha wynosił 16,3%,
- 5-10 ha wynosił 22,1%,
- 10-15 ha wynosił 15,0%,
- 50 ha i więcej wynosił 6,7%.

Zalesień dokonało zaledwie 257 jednostek, tj. 0,3% gospodarstw rolnych (bez działek rolnych i właścicieli zwierząt).

Na bieżącą produkcję rolniczą wydatki ogółem poniosło 58,8 tys. (71,1%) gospodarstw, w tym na:

- na zakup nawozów, wapna i ochrony roślin – 53,9 tys. (64,1%),
- na zakup usług rolniczych – 38,6 tys. (46,6%),
- na dzierżawę ziemi – 10,9 tys. (13,2% ogółu gospodarstw powyżej 1 ha użytków rolnych).

Gospodarstw zadłużonych było 14,9 tys. (18,0%), w tym spłacających kredyty i pożyczki – 13,9 tys. (16,8% ogółu badanych).

DOCHODY GOSPODARSTW

Badaniem dochodów gospodarstw domowych w spisie rolnym objęto 140,7 tys. gospodarstw domowych z użytkowanego gospodarstwa rolnego, w tym 82,7 tys. powierzchni powyżej 1 ha UR.

Najwięcej bo 43,8 tys. gospodarstw domowych związanych z rolnictwem jako główne źródło dochodów wykazywało emeryturę lub rentę, dla 40,0 tys. gospodarstw główny dochód stanowiła praca najemna, a dla 24,7 tys. działalność rolnicza.

Tabl. 31. **Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego według głównego źródła dochodu i grup obszarowych UR**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Główne źródło dochodu gospodarstwa domowego							
	ogółem gospodarstwa	działalność rolnicza	działalność pozarolnicza	praca najemna	emerytura i renta	inne niezarobkowe źródła poza emeryturą lub rentą	źródła mieszane	pozostałe gospodarstwa
Razem	100,0	17,6	7,5	28,4	31,1	7,0	2,5	5,9
do 1	100,0	3,0	5,6	31,2	45,0	8,7	1,4	5,1
1-2	100,0	8,5	9,9	34,6	30,1	9,1	2,1	5,7

2-3	100,0	12,5	10,7	32,5	27,5	8,1	2,6	6,2
3-5	100,0	17,7	10,9	31,0	23,4	6,3	3,9	6,8
5-10	100,0	35,2	7,3	23,5	17,4	3,4	5,1	8,0
10-15	100,0	54,6	5,7	15,2	10,3	2,1	4,6	7,6
15-20	100,0	64,1	6,0	10,3	8,0	1,5	3,8	6,4
20-50	100,0	74,5	5,8	6,2	3,9	1,8	2,4	5,5
50 i więcej....	100,0	82,5	6,2	4,5	1,4	1,5	1,1	2,9

Dochody z działalności rolniczej były głównym źródłem utrzymania tylko dla 17,6% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. Największy odsetek gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej odnotowano w grupie obszarowej powyżej 50 ha użytków rolnych (82,5%) i 20-50 ha (74,5%), natomiast najniższy w grupie obszarowej do 1 ha (3,0%) i 1-2 ha (8,5%).

W ujęciu terytorialnym największy odsetek gospodarstw utrzymujących się głównie z działalności rolniczej wystąpił w powiatach: strzelińskim (41,5%), wrocławskim (32,7%), oławskim (29,7%), a najniższy w powiatach: m. Wałbrzych (4,1%), m. Jelenia Góra (6,0%) i m. Wrocław (6,3%).

Emerytura lub renta była głównym źródłem dochodu aż dla 31,1% gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa rolnego z tym, że w miarę wzrostu wielkości gospodarstw rolnych zmniejsza się udział gospodarstw, w których głównym źródłem dochodu była emerytura lub renta. Najwięcej gospodarstw utrzymujących się z emerytury lub renty odnotowano w powiatach: wałbrzyskim (43,7%), lwóweckim (40,1%), kłodzkim (39,5%), a najmniej w powiatach: m. Legnica (17,2%), wrocławskim (21,4%) i strzelińskim (22,7%).

Gospodarstwa utrzymujące się głównie z pracy najemnej stanowiły 28,4% ogółu gospodarstw rolnych. Podobnie jak w grupie gospodarstw utrzymujących się głównie z emerytury lub renty w miarę wzrostu wielkości gospodarstw udział tej grupy gospodarstw malał.

Największy odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z pracy najemnej wystąpił w 3 powiatach podregionu legnickiego: m. Legnica (37,1%), głogowskim 36,4%) i lubińskim (34,9%) a także w m. Wrocław (34,8%). Najmniej gospodarstw domowych, w których głównym źródłem dochodu była praca najemna zanotowano w powiatach: oławskim (22,8%), dzierzoniowskim (21,7%) i strzelińskim (21,2%).

PRACUJĄCY W ROLNICTWIE

W odróżnieniu od metodologii wyznaczania liczby pracujących rekomendowanej dla badań rynku pracy przez Międzynarodową Organizację Pracy, w badaniach rolniczych stosuje się odmienne podejście, zgodne z zasadami prowadzenia badań struktury gospodarstw rolnych. W tym przypadku uwzględnia się wszystkie osoby wykonujące pracę w gospodarstwie w ciągu ostatnich 12 miesięcy poprzedzających badanie (nawet, jeśli to była praca w minimalnym wymiarze godzin), we wszystkich typach gospodarstw (łącznie z tymi, w których produkcja rolnicza przeznaczona była wyłącznie lub głównie na potrzeby własne).

Zgodnie z taką definicją pracujących lub raczej wnoszących wkład pracy w gospodarstwa rolne – omawiana populacja liczyła – według wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002r. – 175,7 tys. osób. Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowe zatrudnianie pracowników, nakłady pracy w rolnictwie wyrażane są również w umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit – AWU). W przeliczeniu na roczne jednostki pracy, liczba osób pełnozatrudnionych w rolnictwie województwa dolnośląskiego wynosiła 70,5 tys. (W Polsce przyjmuje się 2120 godzin pracy w roku jako ekwiwalent czasu przepracowanego przez 1 osobę pełnozatrudnioną w rolnictwie). Z uwagi na wspomniane różnice pojęciowe i metodyczne określania zasobów pracy w rolnictwie, w dalszych rozważaniach osoby świadczące pracę

w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha UR nazywane będą „wnoszącymi wkład pracy w gospodarstwo”, chociaż w tablicy z danymi dla uproszczenia użyto nazwy „pracujący”.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego w województwie dolnośląskim w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego zamieszkiwało 474,0 tys. osób, w tym 389,5 tys. osób w wieku 15 lat i więcej. Z tej liczby pracę w swoim gospodarstwie rolnym wykazywało 175,7 tys. osób, tj. 41,5%. Wśród pracujących członków gospodarstw domowych z użytkownikiem mężczyźni stanowili 55,5%, a kobiety 44,5%.

58,9% osób świadczących pracę w gospodarstwach rolnych w ciągu roku stanowili użytkownicy tych gospodarstw, współmałżonkowie użytkowników – 26,8%, a pozostali członkowie gospodarstw domowych z użytkownikami gospodarstwa rolnego – 14,3%.

Tabl. 31. Członkowie gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego pracujący w gospodarstwie rolnym

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	w tys. osób	ogółem =100	w tys. osób	mężczyźni= =100	w tys. osób	kobiety =100
O g ó ł e m.....	175,7	100,0	97,5	100,0	78,2	100,0
Użytkownicy gospodarstw rolnych	98,7	56,2	66,3	68,0	32,4	41,4
Małżonkowie użytkowników	44,4	25,3	11,8	12,1	32,6	41,7
Pozostali członkowie rodziny.....	32,7	18,6	19,5	20,0	13,2	16,9

Grupy te różniły się strukturą wieku. Wśród użytkowników gospodarstw i współmałżonków odnotowano duży udział osób w wieku 35-54 lat (56,5% i 64,9%); odsetek osób w wieku 65 lat i więcej był 2-krotnie wyższy w zbiorowości użytkowników (16,6%) niż wśród ich współmałżonków (8,3%). W grupie pozostałych członków gospodarstw domowych z użytkownikiem zdecydowanie przeważały osoby w wieku do 34 lat (66,1%).

Struktura wieku osób wnoszących wkład pracy w gospodarstwo zmieniała się na korzyść wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej pracujących w gospodarstwach rolnych zmniejszał się z 24,5% w gospodarstwach rolnych o powierzchni do 1 ha UR do 2,7% w gospodarstwach o powierzchni 50 ha UR i więcej.

W rozważanej zbiorowości osób wnoszących wkład pracy w gospodarstwa rolne 71,1% stanowiły osoby, dla których praca w gospodarstwach indywidualnych była wyłącznym zajęciem, 1,7% osób pracowało głównie w swoim gospodarstwie i dodatkowo poza gospodarstwem, a dla 27,3% osób głównym zajęciem była praca poza gospodarstwem rolnym a dodatkowo pracowały w gospodarstwie.

Praca w gospodarstwie rolnym była częściej jedynym zajęciem dla mężczyzn (51,4%) niż dla kobiet (48,6%).

W zdecydowanej większości użytkownikami gospodarstw rolnych byli mężczyźni (67,2%). Kobiety częściej były użytkownikami gospodarstw małych - w gospodarstwach do 1 ha UR 42,6% kobiet było ich użytkownikami, natomiast w gospodarstwach powyżej 50 ha UR ich użytkownikami było tylko 5,9% kobiet.

Tabl. 32. Struktura użytkowników gospodarstw rolnych według płci i grup obszarowych UR

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	w tys. osób	ogółem =100	w tys. osób	mężczyźni=100	w tys. osób	kobiety =100
Ogółem	98,7	100,0	66,3	100,0	32,4	100,0
do 1	35,7	36,2	20,5	30,9	15,2	46,9
1-2	16,1	16,3	10,3	15,5	5,8	17,9
2-3	7,6	7,7	5,0	7,5	2,6	8,1
3-5	8,7	8,8	6,0	9,0	2,7	8,3
5-10	14,2	14,4	10,5	15,8	3,7	11,4
10-15	6,9	7,0	5,6	8,4	1,3	4,0
15-20	3,2	3,2	2,7	4,1	0,5	1,5
20-50	4,7	4,8	4,2	6,3	0,5	1,5
50 i więcej.....	1,7	1,7	1,5	2,3	0,1	0,3

W populacji pracujących w swoim gospodarstwie występuje duże zróżnicowanie ze względu na zaangażowanie czasowe w tej pracy. Wśród ogólnej liczby osób wykazujących pracę w swoim gospodarstwie rolnym aż 54,6% deklaroowało, że pracuje do 2 godzin dziennie, a dalsze 18,8% przeznaczało na pracę w swoim gospodarstwie 3-5 godzin dziennie. Większy, zbliżony do „etatowej dniówki” czas pracy (6-8 godzin) wykazało 11,2% osób, a pozostałe 16,2% ogółu pracujących w gospodarstwach określało swój dzienny czas pracy jako większy niż 8 godzin, w tym 3,7% osób pracowało więcej niż 12 godzin.

Również duże zróżnicowanie czasowego zaangażowania pracujących w gospodarstwach występuje w poszczególnych grupach obszarowych gospodarstw rolnych.

W najmniejszych gospodarstwach rolnych (do 1 ha UR) dominowały osoby o minimalnym wkładzie pracy w gospodarstwo – do 2 godzin dziennie (stanowiły one 81,9% świadczących pracę w tych gospodarstwach) i wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych zwiększał się odsetek pracujących w pełnym wymiarze godzin.

Oprócz pracujących w swoich gospodarstwach rolnych użytkowników i członków ich rodzin gospodarstwa indywidualne zatrudniały pracowników spoza gospodarstwa domowego. W 2002r. było zatrudnione w 2,4 tys. pracowników najemnych, w tym blisko połowa z nich zatrudniona była w gospodarstwach największych o powierzchni UR powyżej 50 ha.

Tabl. 33. **Struktura pracujących w swoim gospodarstwie rolnym według wkładu pracy i grup obszarowych użytków rolnych**

Grupy obszarowe użytków rolnych w ha	Grupy obszarowe użytków rolnych w ha					
	ogółem	do1	1 - 5	5 - 20	20 - 50	50 i więcej
	w odsetkach					
Pracujący w swoim gospodarstwie rolnym.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
do 2 godzin dziennie	54,6	81,9	59,5	28,7	21,2	18,9
3 – 5	18,8	13,5	22,5	21,6	15,4	13,5
6 – 8	11,2	3,1	10,6	19,3	17,3	16,2
9 – 10	7,4	0,7	4,3	14,8	18,3	16,2
powyżej 10	8,8	0,7	3,1	15,6	27,9	35,1